

ŠIRENJE OSLOBOĐENE TERITORIJE u GORENJSKOM

Borba na Lavtarskom vrhu

Prešernova brigada je na Otlici ostala samo dva dana i već 27. aprila prebacila se na Cerkljansko. Prvi bataljon se smestio u kasarnama na Crnom vrhu iznad Novaka, 2. bataljon u Davči i 3. bataljon u Gorjama iznad Cerkna. Drugog maja bataljoni su se premestili na nove položaje — 1. bataljon na Crni kal, ispod planine Blegoš, 2. bataljon u Martinj vrh i 3. bataljon u kasarne na Crnom vrhu.

Plan komande 31. divizije je bio da sa dve brigade (Prešernovom i Gradnikovom) krene preko bivše italijansko-jugoslovenske, odnosno kasnije italijansko-nemačke granice u Gorenjsko. Cilj akcije je bio da napadima na neprijatelja spreči njegovu kontrolu teritorije i da osvajanjem nekih njegovih uporišta proširi oslobođenu teritoriju i u Gorenjsko. Na sektoru Cerkna ostala je samo Vojkova brigada sa zadatkom da čuva oslobođenu teritoriju od upada neprijatelja iz Idrije, Gorenje Vasi i Baške Grape.

U toku marta i aprila, dok je Prešernova brigada dejstvovala u Primorskom, došlo je do promena kod jedinica neprijatelja u Gorenjskom. Sada se umesto 19. SS policijskog puka, koji je u martu prebačen za Francusku, ovde nalazio 28. SS policijski nuk TODT. Mada je bio namenjen

Ma i 1944. godine. Stab Prešernove brigade, sleva nadesno: načelnik štaba Janko Prezelj Stane, komandant Rudolf Hribernik Svarun, politički komesar Davorin Ferligaj i zamenik komandanta Karei Leskovar

za obezbeđenje radova, koje je izvodila organizacija TODT, odmah nakon dolaska u Gorenjsko pretvoren je u SS policijski puk i imao je zadatke koje su imali i ostali policijski pukovi na okupiranim teritorijama. Pripadnici puka su bili Nemci, ustaše i dezerteri crvenoarmejci. Iz naših obaveštajnih podataka moglo bi se zaključiti da je njegovo brojno stanje iznosilo 5.000 vojnika, što je preterano i malo verovatno.¹²⁵ Stab puka se nalazio u Stražišču kod Kranja, a štabovi bataljona u Kamniku, Naklu i Brezjama.

U Gorenjskom se još uvek nalazio 184. »landesšic« puk sa štabom u Kranju i bataljonima u Domžalama, Kranju, Radovljici i Škofjof Loki.

¹²⁵ HRP, fase. 73-1 (15-dnevni izveštaj obav. centra 9. korpusa od 20. 8. 1944). Brojno stanje nemačkih policijskih bataljona obično je iznosilo oko 600 ljudi, pa prema tome u čitavom puku nije moglo biti više od 2.000 do 2.200 ljudi.

U Bohinjskoj Beli se zadržavala 6. nastavna i dopunska baterija za zamagljivanje, a u Škofju Loku je došao 319. dopunski bataljon planinskih lovaca.

Nešto kasnije, u junu 1944. na Bledu se smestio štab nastavnog puka divizije Brandenburg, a zajedno sa njim i njegov 1. bataljon. Drugi bataljon se razmestio u Št. Vidu (sada Sentvid) kod Ljubljane, 3. bataljon u Kamniku i 4. bataljon u Domžalama. Poznato je da je to bila nemačka elitna divizija i da su se u njenom sastavu nalazili isključivo Nemci, pre svega Prusi. Namenjena je bila za izvođenje specijalnih zadataka u neprijateljevoj pozadini, za borbu protiv narodnooslobodilačkih pokreta u okupiranim zemljama i za razne druge zadatke.

U Jesenicama se smestio, pored nekih drugih jedinica, i 699. protivavionski nastavni divizion. Manje pozadinske i stražarske jedinice nalazile su se u većem broju garnizona u Gorenjskom.

Sto se tiče graničara i žandarmerije nije bilo nikavih promena. Kasnije, u avgustu, formiran je 3. SS žandarmerijski bataljon čija 2. četa se razmestila u Kranju.

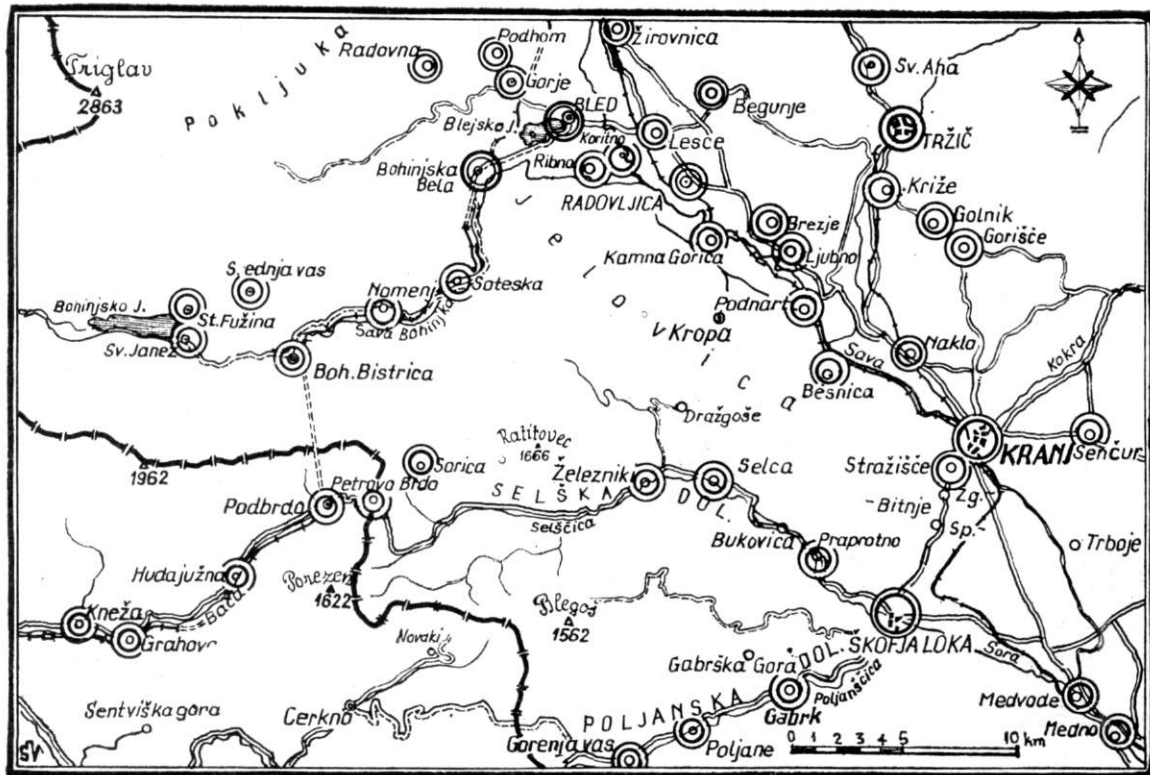
Jedna od značajnijih promena bila je početak stvaranja gorenjskog domobranstva — formacije domaćih izdajnika — koje nije imalo nikakvu samostalnost, već je postalo sastavni deo žandarmerije i nalazilo se pod neposrednim rukovodstvom Gestapoa.

Iz podataka korpusne obaveštajne službe vidi se da je u maju u Gorenjskom bilo ukupno 9.275 nemačkih i 596 domobranskih vojnika.¹²⁶

Zapadno od Save, na području gde je u maju i junu dejstvovala Prešernova brigada, nalazio se veliki broj većih i manjih neprijateljevih garnizona. Na sektoru Bohinja bilo je šest UDorišta (Bohinjska Bistrica, Stara Fužina, Srednja Vas, Sv. Janez, Nomenj i Soteska). Najjači garnizon se nalazio u Bohinjskoj Bistrici (177 vojnika) gde počinje najduži železnički tunel na železničkoj pruzi Jesenice — Bohinjska Bistrica — Gorica.

Na području Bleda, gde se nalazilo policijsko rukovodstvo za Gorenjsko, garnizoni, iako većinom dosta slabi,

¹²⁶ IIRP, fase. 73-1 (15-dnevni izveštaj obav. centra 9. korpusa od 30. 5. 1944).

Neprijateljska uporišta u Gorenjskom

bili su u svakom većem selu (Bohinjska Bela, Bled jezero, Zaka, Bledski zamak, Gorje, Dobrava, Podhom, Ribno itd.). Na Bledu se nalazilo preko 360, a u Bohinjskoj Beli nešto manje od 600 neprijateljevih vojnika. Jača uporišta bila su još u Radovljici (220 vojnika), Kamnoj Gorici (150 vojnika) i Podnartu (146 vojnika). U jugozapadnom delu Gorenjskog, gde je brigada već ranije dejstvovala, nije bilo većih promena i neprijateljeva uporišta nalazila su se u Kranju, Skofjoi Loki, Praprotnu, Dolenjoj Vasi, Selcima, Zeleznikima, Gabrku, Poljanama, Gorenjoj Vasi, Lučinama i Crnom vrhu iznad Skofje Loke.

Mada je neprijatelj oskudevao u snagama koje bi mogao da izdvoji za ofanzivne akcije protiv partizanskih jedinica u Gorenjskom, komanda 31. divizije skretala je pažnju svojim potčinjenim jedinicama na opreznost, jer je neprijatelj — što se često dešavalo — mogao dosta brzo da dobije pojačanje iz Štajerske i Koruške.¹²⁷

Pre no što su brigade krenule na izvršenje zadataka, predviđenih planom komande 31. divizije, 2. bataljon Prešernove brigade u jednoj običnoj akciji jedva je izbegao poraz i velike gubitke. To se desilo noću 3/4. maja kada je bataljon dobio zadatak da side u Selšku dolinu u selo Dolenja Vas i da delom snaga blokira neprijateljev garnizon u selu, a preostalim snagama da za brigadu prikupi što više životnih namirnica.

Neprijatelj u Dolenjoj Vasi je vrlo brzo primetio prisustvo partizana u selu, ali je bio nemoćan. Zaseda 2. bataljona u neposrednoj blizini njegovog uporišta nije mu dozvolila da izađe iz svojih utvrđenja. Neprijateljeva puščana i mitraljeska vatra nije mnogo smetala borcima koji su po kućama prikupljali hranu i odvodili stoku, ali je zato mnogo opasnija bila minobacačka vatra. Jedna od mina

^{1,7} IIRP, fase. 224-1 (15-dnevni izveštaj štaba 9. korpusa od 30. 5. 1944); IIRP, fase. 73-1 (15-dnevni izveštaj obav. centra 9. korpusa od 18. 6. 1944, 5. 8. 1944); IIRP, fase. 281-IV (zapovest štaba 31. divizije od 14. 5. 1944); IIRP, n.a., fase. 207-V (zapovest štaba 184. »landesšic« puka od 16. 2. 1944. i 7. 2. 1945).

je pala u grupu partizana i njena eksplozija je ranila deseticu od njih. Pošto prikupljanje hrane nije bilo završeno, ranjenike su iz sela evakuisali u šumarak iznad Dolenje Vasi da bi ih kasnije prilikom povratka u logor poneli sa sobom. Za njihovo privremeno obezbeđenje ostavljena je jedna trojka sa mitraljezom.

Tom prilikom došlo je do kobnog nesporazuma. Grupa, koja je bila zadužena za prikupljanje hrane, mislila je da će se za prenos ranjenika pobrinuti borci iz osiguravajućih delova, a ovi su bili ubedeni da se ranjenici nalaze sa prvom grupom. Tek kada su jedni i drugi stigli u logor postalo je jasno da su ranjenici ostavljeni nadohvat ruke neprijatelju iz Dolenje Vasi.

Komandant i politički komesar bataljona prikupili su umorne borce i odmah se zatim jedna jača grupa boraca vratila po ranjene drugove. Zamalo da nisu zakasnili. Već je svitalo i neprijatelj je iz Dolenje Vasi u streljačkom stroju krenu upravo prema šumarku gde su se još uvek nalazili ranjenici. Kada su neprijateljevi vojnici stigli već sasvim blizu i primetili ih, mitraljezac je otvorio vatru, a ostali borci i ranjenici puščanom vatrom i bacanjem ručnih bombi zadržavali su nemačke vojnike. U toku borbe naš mitraljezac je bio pogođen u glavu. Neprijatelj je već bio na domaku potpunog uspeha i ranjenicima ne bi bilo spasa da nije u poslednjem času stigla pomoć, neprijatelj je bio odbačen u selo i ranjeni borci smešteni u logor.

Međutim, neprijatelj je iz Škofje Loke dobio pojačanje i ponovo krenuo u napad. Stigao je samo do Golice, gde su ga dočekali borci 2. bataljona i prinudili na povlačenje.

U tim borbama 2. bataljon je izgubio dva borca, a jedanaest boraca je bilo ranjeno. Sto se tiče neprijateljevih gubitaka, utvrđeno je da su poginula dvojica, a broj njegovih ranjenika nije poznat.¹²⁸

¹²⁸ IIRP, fase. 226-III (15-dnevni izveštaj štaba 31. divizije od 19. 5. 1944); RSUP, VOS-1-89 (izveštaj vojnog dopisnika Prešernove brigade od 6. 5. 1944); brigadna hronika; dnevnik 2. bataljona; Rakušov dnevnik; SUBNOR Slovenije (sećanja Karla Leskovca i Miloša Sove).

Komanda 31. divizije počela je izvođenje svoga plana 14. maja sa dva bataljona Prešernove brigade (1. i 2. bataljon) koji su se prebacili na levu obalu Selške Sore, dok im je 3. bataljon čuvao odstupnicu na Martinj vrhu. Sledeće noći Selšku Soru je prešla i Gradnikova brigada, koja se preko pošumljenog masiva Jelovice i Save Bohinjke uputila na Pokljuku, pošumljenu visoravan između Bleda i Bohinja.

Prvi bataljon Prešernove brigade se posle prelaska Selške Sore zaustavio na Lavtarskom vrhu, a 2. bataljon na obližnjem Sv. Mohoru. Lavtarski vrh je dominantna kota sa nadmorskom visinom od 823 metra, na grebenu, koji se između doline Save i Selške Sore provlači preko Spičastog vrha (k. 839) i Sv. Mohora (trig. 948) prema 1.100—1.600 metara visokoj Jelovici. Na najvišoj tački Lavtarskog vrha nalazila se crkva, a ispod nje manje naselje. Oko vrha je čistina, dok su padine pošumljene.

Lavtarski vrh je 16. maja postao poprište jedne od najžešćih, pa i najuspešnijih borbi, koje je vodila Prešernova brigada. Neprijatelj je, nesumnjivo, brzo saznao za prisustvo jačih partizanskih snaga u neposrednoj blizini Skofje Loke i Kranja, pa je odlučio da iznenadnom akcijom okruži i uništi naše jedinice na Lavtarskom vrhu.

Noću 15/16. maja 1. bataljon Prešernove brigade upao je u selo Virmaše, u neposrednoj blizini Skofje Loke, i zaplenio više hiljada fišeklija, koje su čuvane za potrebe nemačke vojske. Bataljon se po gustoj magli vratio na Lavtarski vrh oko 5.30 časova. Međutim, nije znao da prema njegovim položajima iz svih pravaca kreću jake neprijateljeve kolone. Borci su upravo legli da se odmore kada ih je probudila pucnjava. Pucnjevi i rafali nisu dolazili od Skofje Loke, već iz sunrotnog pravca — iz doline Bukovščice. Kasnije se saznalo da je na neprijateljevu kolonu, koja se iz tog pravca prikradala našim položajima, slučajno naišla grupa boraca, koja se vraćala iz Cerkna u brigadu. U iznenadnom sukobu niko od naših nije poginuo ili bio ranjen, a vatrom je bila otkrivena prisutnost neprijatelja.

Borci 1. bataljona i nekih brigadnih samostalnih jedinica pod rukovodstvom komandanta brigade, narodnog heroja Rudolfa Hribernika Svaruna, odmah su zaposeli položaje na padinama Lavtarskog vrha, a kod crkve je upućen jedan vod sa teškim mitraljezom.

U borbi za Lavtarski vrh na strani neprijatelja učestvovalo je, prema jednim podacima, oko 400, a prema drugim oko 700 vojnika.¹²⁹ Nemci su, koristeći gustu maglu, napadali frontalno i uporno, tako da su borci morali upotrebljavati i ručne bombe. Dešavalo se da su se u pojedinim trenucima neprijateljevi vojnici pomešali sa našim borcima i vodili borbu prsa u prsa. Borci nisu popuštali. Poginulog mitraljesca na isturenom položaju zamenio je njegov pomoćnik, a kada je i on poginuo, njegov puškomitraljez se našao u rukama i trećeg nišandžije. Nije mnogo nedostajalo a da brigada izgubi i poslednju protivtenkovsku pušku. U opštoj gužvi jedan od nemačkih vojnika dohvatio je već za njenu cev, ali se nišandžija brzo snašao, opalio i ubio neprijateljevog vojnika.

Posle tročasovne borbe pod jakim neprijateljevim pritiskom borci Prešernove brigade morali su se ipak povući na položaje oko crkve. Neprijateljevi vojnici pod zaštitom magle produžili su da nastupaju. Međutim, kada su se našli u neposrednoj blizini naših novih Določaja, magla je iznenada nestala i nemačke vojnike ostavila bez zaštite. Borci Prešernove brigade iskoristili su ovu priliku i, noseći preciznom vatrom osetne gubitke, odbacili neprijatelja niz padinu u dolinu. Tako se završila desetočasovna borba za Lavtarski vrh.

U ovoj borbi Prešernova brigada je izgubila dvanaest boraca, pet je bilo ranjeno, a dva zarobljena. Mnogo veći su bili gubici neprijatelja. Podaci, koji se navode u nekim našim izveštajima o 86 poginulih (od kojih jedan major i četiri niža oficira) i 70 ranjenih neprijateljskih vojnika su, donekle, preterani.

¹²⁹ IIRP, fase. 224-1 (15-dnevni izveštaj štaba 9. korpusa od 30. 5. 1944); IIRP, fase. 27 a-11 (izveštaj štaba 31. divizije od 1. 6. 1944).

Pobeda 1. bataljona na Lavtarskom vrhu nije postignuta slučajno, već je ona rezultat dobrog i umešnog rukovođenja, visoke svesti i hrabrosti naših boraca.¹³⁰

Napad na nemačka uporišta oko Bleda

Borba od 16. maja pokazala je da su položaji na Lavtarskom vrhu mnogo istureni, da neprijatelj ima mogućnost da ih brzo i neprimetno okruži i da mogu biti opasni za jedinicu koja ih poseda. Stoga se 1. bataljon idućeg dana prebacio na sektor Sv. Mohora gde se zadržao do 21. maja. Toga dana krenuli su na Jelovicu, gde ih je na Mošenjskoj planini već čekao i 3. bataljon. Prvi bataljon je ostao na Mošenjskoj planini, a 2. se rasporedio na susednoj Selškoj planini.

Gradnikova brigada uspešno je dejstvovala u Bohinju osvajajući tamošnja neprijateljeva uporišta. Prema planu štaba 31. divizije Prešernova brigada imala je isti zadatak u okolini Bleda. Međutim, neprijatelj je preduzeo izvesne protivmere i omeo izvršenje pomenutog plana.

Prvi podaci o okupljanju neprijatelja u Bohinju stigli su u štab Prešernove brigade na Jelovici već 20. maja uveče. Za sledeći dan se očekivao njegov napad. Stoga su se bataljoni nalazili na položajima, a patrole su kontrolisale sve pristupe Jelovici iz dolina Save Bohinjke, Save i Selške Sore.

Dvadeset drugog maja odjeknuli su prvi pucnjevi na ivici Jelovice iznad Soteske. Komanda 2. bataljona je od-

¹³⁰ HRP, fase. 224-1 (15-dnevni izveštaj štaba 9. korpusa od 30. 4. 1944); IIRP, fase. 281-IV (zapovest štaba 31. divizije od 14. 5. 1944); IIRP, fase. 276 a-II (izveštaj štaba 31. divizije od 1. 6. 1944); IIRP, fase. 226-III (15-dnevni izveštaj štaba 31. divizije od 7. 6. 1944); IIRP, fase. 276-II (15-dnevni partijski izveštaj 31. divizije od 6. 5. 1944); IIRP, fase. 74-II (izveštaj obav. centra 31. divizije od 19. 5. 1944); IIRP, fase. 226-IV (15-dnevni oper. izveštaj štaba Prešernove brigade od 1. 6. 1944); RSUP, VOS-1-89 (vojni izveštaj štaba Prešernove brigade od 28. 5. 1944); IIRP, fase. 91-11 i 91-III (reportaža o junacima Prešernove brigade); Markov dnevnik; »Partizanski dnevnik« od 16. 6. 1944; »Glas Gorenjske« od 6. 8. 1955. god. (F. Šmit: »Borbe za Lavtarski vrh«); »Slovenski poročevalec« od 13. 7. 1947. god. (»Proces proti Rainerju«); SUB NOR Slovenije (sećanja Karla Leskovca).

mah ka tom pravcu uputila jedan vod sa zadatkom da sa neprijateljem uspostavi kontakt i izvidi situaciju. Međutim, do susreta nije došlo s obzirom na to da se neprijateljeva kolona od oko 200 ljudi kretala skrivenim stazama guste šume prvo prema Bitenjskoj planini, a zatim je skrenula prema Rovtarici, gde se tada nalazio štab 31. divizije.

Čim je komanda brigade bila obavještena da neprijatelj nije pronađen, naređeno je komandantu 2. bataljona da on lično sa jednom četom izvidi severne padine Jelovice, gde se taj šumski masiv skoro okomito spušta u usku dolinu Save Bohinjke. Četa se kretala veoma oprezno. Pre nego što je stigla na ivicu visoravni na četu je otvorena vatra. Odmah se počela povlačiti. Istovremeno je bila napadnuta i s leđa od jedne druge grupe koja je uspela da se ubaci u našu pozadinu. Uprkos tome četa se probila do bataljona sa manjim gubicima.

Druga neprijateljeva kolona, također od oko 200 vojnika, krenula je na Jelovicu iz Krope i na Mošenjskoj planini naišla na 1. bataljon Prešernove brigade. Borci tog bataljona spremno su dočekali neprijatelja na svojim položajima. Došlo je do viščasovne borbe u kojoj su svi pokušaji neprijatelja da osvoji Mošenjsku planinu i produži dalje pretmeli neuspeh. Borba se odužila sve do noći, kada se neprijatelj povukao.

Toga dana na Jelovicu je krenula i treća kolona iste jačine kao i prethodne. Cilj je bio — Selška planina. Iz nepoznatih razloga ona se zaustavila na samoj ivici Jelovice. Da je malo dalje produžila, naišla bi na 3. bataljon Prešernove brigade, koji je već rano ujutro poseo položaje na k. 1122.

Noću 22/23. maja Prešernova brigada, bez 3. bataljona sa kojim nije uspostavljena veza, promenila je položaje. Prvi i 2. bataljon poseli su nove položaje između Lipniške i Mošenjske planine, oslanjajući se na Dražgošku goru. Međutim, u toku posjedanja iznenada ih je napala jedna ubačena neprijateljeva grupa. U toku prvog okršaja ubijen je jedan, a ranjeno više naših boraca. Situacija je bila nejasna i stoga je bilo odlučeno da se naše jedinice povuku i zauzmu nove položaje na Kotliču (trig. 1410). Međutim, neprijatelj nije dozvolio da se 1. i 2. bataljon srede ni na tim položajima, već ih je ponovo napao i prinudio na dalje

povlačenje prema Rastokama. Povlačenje glavnine obezbeđivao je jedan deo 2. bataljona pod rukovodstvom komandanta bataljona Vinka Žontara.

S obzirom na to da komanda divizije više nije imala pregled nad neprijateljem koji je u toku noći uspeo da se sa više strana probije na Jelovicu, odlučeno je bilo da se brigada i dalje bez 3. bataljona, sa kojim još uvek nije bilo veze, povuče prema Ratitovcu na južnoj ivici Jelovice, a noću da se preko Selške doline prebaci na desnu obalu Selške Sore. Tako je bilo i učinjeno.

U to vreme 3. bataljon se nalazio na položajima na Ribenskoj planini. Mada je Ribenska planina veoma isturena i mada su se borbe glavnine brigade i neprijateljevih snaga vodile već u njegovoj pozadini, 3. bataljon uopšte nije dolazio u kontakt sa neprijateljem.

Neprijateljeva dvodnevna akcija protiv Prešernove brigade na Jelovici završila se 23. maja. Nije poznato koliko je neprijateljevih vojnika učestvovalo u njoj.¹³¹ Neprijateljeve kolone, koje su se iz raznih pravaca probijale u šume na Jelovici, nisu bile jake — najviše po oko 200 ljudi. U običnim uslovima one ne bi bile opasne za naše bataljone, ali na Jelovici, u gustim šumama, neprijatelj je imao mogućnost da manjim udarnim grupama neprimetno krstari po visoravni i postavlja zasede.

¹³¹ IIRP, fase. 224-I (15-dnevni izveštaj štaba 9. korpusa od 30. 5. 1955); IIRP, fase. 226-III (izveštaji štaba 31. divizije od 24. 5. 1944. i 7. 6. 1944); IIRP, fase. 276-II (izveštaj štaba 31. divizije od 1. 6. 1944); IIRP, fase. 74-II (izveštaj obav. centra 31. divizije od 24, 26, 29, 30. i 31. 5. 1944. i 3. 6. 1944); RSUP, VOS-1-89 (vojni izveštaj štaba Prešernove brigade od 28. 5. 1944); IIRP, fase. 226-IV (vojni izveštaj štaba Prešernove brigade od 31. 5. 1944); IIRP, fase. 276 a-II (vojni izveštaj štaba Prešernove brigade od 1. 6. 1944); IIRP, fase. 280-V (vojni izveštaj štaba Prešernove brigade od 23. 6. 1944); IIRP, fase. 226-IV (15-dnevni izveštaj štaba Prešernove brigade od 1. 6. 1944); dnevnik 2. bataljona; IIRP, fase. 276-III (izveštaj propagandnog odseka Prešernove brigade od 31. 5. 1944); Svetinov dnevnik: »Glas Gorenjske« od 27. 7. 1958. (Kersnik Lado i Župan Ivan: »Ne bomo pozabili«); Gradnikova brigada, str. 243—247; SUB NOR Slovenije (sećanje Karla Leskovca i Franje Kranjca); IIRP, n.a., fase. 207-VI (dnevna zapovest štaba 184. puka od 17. 7. 1944).

Obe strane su u tim borbama pretrpele osetne gubitke. Prešernova brigada je u direktnim borbama izgubila relativno malo boraca, a mnogo više u drugim situacijama. Tako, na primer, na neprijateljevu zasedu je naišla jedna naša patrola od pet boraca. Vratila su se samo dva borca. Sledećeg dana je jedna neprijateljeva zaseda iznenada napala grupu boraca, koji su nosili u bolnicu ranjene drugove. Tom prilikom je poginulo trinaestak boraca, a bilo je i ranjenih. Teške gubitke imao je i neprijatelj. Sudeći prema podacima naših obaveštajnih organa, u borbama 22. i 23. maja na Jelovici poginulo je 46 i bilo ranjeno preko 30 neprijateljevih vojnika.

Čim je komanda 31. divizije saznala da se neprijatelj povukao sa Jelovice, odlučila je da se sa Prešernovom brigadom ponovo vrati u blizinu Bleda i da snagama Gradnikove i Prešernove brigade izvede već ranije planiranu akciju: zajednički napad na uporišta u neposrednoj blizini Bleda. Zadatak Gradnikove brigade je bio da napadne i osvoji neprijateljeva uporišta u Zgornjim Gorjama, Spodnjim Gorjama i Spodnjoj Radovni severozapadno od Bleda, a uporišta Ribno i Koritno (2—3 kilometra jugoistočno od Bleda), trebalo je da osvoji Prešernova brigada.

Mada uporišta u Ribnu i Koritnu u neposrednoj blizini Bleda nisu bila jaka (u Ribnu se nalazilo 14 nemačkih žandarma, a u Koritnu nekolicina Nemaca-doseljenika, koji su bili naoružani), napad na njih, tako reći na Bled, snažno bi odjeknuo u čitavom Gorenjskom. Pored toga, napad je bilo teško izvesti zbog blizine jakih neprijateljevih garnizona (Bled, Bohinjska Bela, Radovljica, Kamna Gorica i Jesenice), kao i zbog teškog prilaza i eventualnog odstupanja, s obzirom na to da se između Jelovice i pomenutih garnizona nalazi Sava Bohinjka kao značajna prirodna prepreka.

Prešernova brigada (bez 3. bataljona) se sa Martinj vrha prebacila preko Selške doline na Jelovicu noću 25/26. maja. Tada je bila uspostavljena i veza sa 3. bataljonom, koji je već bio u pokretu prema Kosmatom vrhu sa name-

rom da se sledeće noći preko Selške doline vrati u sastav brigade.

U toku dana borci su se na Selškoj planini odmarali i pripremali za akciju. Svaki bataljon je dobio zadatak: 1. bataljon napašće Ribno, 2. Koritno, a 3. bataljon će biti u zasedama.

Napad je bio dobro organizovan i potpuno je uspeo. Prvi bataljon je neprimetno opkolio Ribno. Mineri su se približili žandarmerijskoj stanici u kojoj se tada nalazilo samo pet nemačkih žandarma i trojica Slovenaca koji su, strahujući od partizanske mobilizacije, noćivali kod nemačkih žandarma. Devetorica žandarma se u to vreme nalazila u patroli izvan sela. Upravo kada su naši mineri prislonili eksploziv uz stenu uporišta i upalili štapin, nemački stražar ih je primetio i bacio ručnu bombu. Samo koji trenutak kasnije odjeknula je snažna eksplozija i potpuno srušila zgradu. Spasao se samo jedan od trojice Slovenaca, kome je uspelo da se izvuče ispod ruševina, ali je ipak na kraju pao u ruke naših boraca. Zahvaljujući iznenađenju, akcija je bila završena za svega tridesetak minuta.

U Koritnu je bilo nešto teže. Sva tri Nemca-doseljnika imali su automate, a njihove kuće su se nalazile jedna uz drugu, pa su mogli svojom vatrom da kontrolišu pristupe. Pod zaštitom vatre puškomitraljezaca naši su se mineri približili jednoj od njihovih kuća. Međutim, eksplozija mine koju su mineri položili pored jedne od kuća nije bila dovoljno efikasna. Zato su prema kući bili upućeni bombaši. Nemci su ih dočekali također ručnim bombama i tom prilikom ubili jednog našeg borca. Kada je postalo očigledno da se Nemci neće predati, borci su zapalili kuće. Tek tada su iz kuća izašle žene sa decom, dok su Nemci ostali u njima i davali otpor dok nisu bili pobijeni.

Treći bataljon je zasedama obezbeđivao napad 1. i 2. bataljona u svim pravcima. Istovremeni partizanski napad na pet uporišta oko Bleda predstavljao je za neprijatelja potpuno iznenađenje, pa njegova komanda nije znala kuda da uputi pojačanja. Stoga je reagovala sporo i sa slabim snagama. Iz Bleda prema Koritnu je bio upućen jedan kamion sa vojnicima, ali kada se neprijatelj približio, otvorena je jaka vatra i neprijatelj je bio prinuđen na povlačenje.

Na zasedu između Bleda i Ribna naišla je žandarmarijska patrola iz Ribna, ali je i ona snažnom vatrom bila razbijena.

Za vreme akcije na Ribno i Koritno vatrom iz teškog minobacača tučeni su Bled i Radovljica.

Mada upad u Bledsku kotlinu nije doneo spektakularne rezultate, ipak je za Nemce značio težak poraz. Bled sa tamošnjim visokim vojnim komandama i mrežom obližnjih uporišta predstavljao je srce nemačkog okupacionog sistema u Gorenjskom, pa je ova akcija partizana odjeknula i preko granica Gorenjskog. Za uspehe u ovoj akciji štab 31. divizije odao je borcima Prešernove i Gradnikove brigade posebno priznanje i pohvalu.

Obrana slobodne teritorije

Neprijatelj je u međuvremenu primetio da se glavnina 31. divizije duže zadržala daleko od svojih baza i da je oslobođena teritorija slabo čuvana. Zato je iskoristio priliku i na brzinu organizovao ofanzivnu akciju protiv oslobođene teritorije na širem području Cerčna. Na osnovu podataka naše obaveštajne službe i zaplenjenih dokumenata može se zaključiti da je neprijatelj za ovu akciju prikupio oko 4.000 vojnika iz sastava 188. rezervne brdske divizije (pre svega bataljon »Hajne«, koji se inače zadržavao u Idriji) i raznih policijskih jedinica (među njima 2. bataljon 10. SS policijskog puka i »Karstver« — policijski bataljon).

Neprijateljeva komanda je izvođenje akcije, kao i ofanzivu »Traufe« planirala u novembru 1943. godine. Naime, sa prilično jakim snagama poseti Bašku Grapu i Selšku dolinu, zatim prodorom iz Idrije, prema Zelinu i Hudajužni u Baškoj Grapi, odseći cerkljanski deo oslobođene teritorije od čepovanskog dela i zatim stezati obruč oko Cerčna jakim pritiskom iz pravca Hudajužna — Idrija — Gorenja Vas. Međutim, plan je bio nerealan pošto su neprijateljeve snage bile suviše slabe da bi na tolikom prostoru mogle zatvoriti obruč oko partizanskih jedinica i uništiti ih.

Komanda 31. divizije bila je na vreme upozorena da se priprema neprijateljeva akcija protiv oslobođene teritorije, pa je Gradnikovoj i Prešernovoj brigadi naredila da se odmah vrate na Cerkljansko. U to vreme Gradnikova brigada se još uvek nalazila iznad Bohinja, a Prešernova brigada na Jelovici odakle je 30. maja krenula u napad na neprijateljeva uporišta u Zabnici i Spodnjoj Besnici. Napad na Spodnju Besnicu i Zabnicu nije uspeo. Brigada (bez 3. bataljona) se zatim povukla na Sv. Mohor, odakle se njen 1. bataljon noću 1/2. juna prebacio na levu obalu Save da bi tamo izvodio akcije i mobilizaciju. Drugi i 3. bataljon u toku narednih dana imali su dosta posla sa jakim neprijateljevim snagama, koje su krstarile teritorijom između Selške Sore i Save. Na Cerkljansko su uspele da stignu samo prištapske jedinice sa štabom brigade pre no što je neprijatelj mnogobrojnim zasedama zatvorio sve prolaze koji vode preko Selške Sore.

Drugog juna, kada je počela neprijateljeva akcija, 2. bataljon se nalazio na Hrastniku (između Selške Sore, Bukovščice i Lavtarskog vrha), a 3. bataljon na Jelovici. Toga dana je iz Skofje Loke krenula motorizovana kolona od 24 kamiona i 3 oklopna vozila u Selšku dolinu i produžila za Železnike. Iz Kranja, Skofje Loke i Selške doline prema Sv. Mohoru i Lavtarskom vrhu kretale su se kolone jačine od 100 do 300 vojnika. Na taj način se 2. bataljon, sa kojim je bio i komandant brigade, našao u veoma teškoj situaciji. Zato se uveče bataljon podelio u dve grupe sa namerom da se provuče pored neprijateljevih zaseda na desnu obalu Selške Sore i dalje za Cerkljansko. Međutim, bataljon je bio otkriven i u kraćem okršaju odbačen nazad.

Misleći da je neprijateljeva akcija ograničena samo na područje Skofje Loke, bataljon se povukao na Jelovicu da bi se tamo priključio 3. bataljonu. Međutim, i isto vreme neprijateljeve snage, jačine od oko 800 vojnika, krenule su iz Bohinja preko Jelovice u Selšku dolinu i tamo se spojile sa jedinicama iz Skofje Loke i ojačale njihove položaje duž Selške Sore. Na taj način 4. juna u Selskoj dolini okupilo se oko 1.500 neprijateljevih vojnika.

Drugi i 3. bataljon bili su u neprekidnom pokretu i izbegavali susrete sa neprijateljem. Videći da im je put na južnu stranu Selške doline zatvoren i da bi se mogli

probiti na Cerkljansko samo po cenu velikih gubitaka, odlučili su da izvrše pokret preko Crnog vrha (k. 1487) i pored Crne prsti (k. 1844) na Tolminsko, odakle bi se na Cerkljansko prebacili preko Baške Grape. Tim pravcem je morala krenuti i Gradnikova brigada koja je 4. juna na putu iz Bohinja na Cerkljansko stigla iznad Selške doline.

Marš preko planina na Tolminsko je bio jedan od najtežih koje je Prešernova brigada imala u toku čitavog rata. Kolona je sa Crnog vrha krenula 6. juna kasno noću. Znalo se da će predstojeći marš biti veoma zamoran, a zbog planinskih vrleti i bespuća i opasan. Međutim, na putu ih je, pored toga, uhvatila i jaka oluja. Posle dvanaestočasovnog marša bez odmora kolona je stigla iznad sela Nemški Rut. Tada se zaustavila sa namerom da se borci odmore i da im se spremi ručak. Međutim, uskoro je data uzbuna, jer je primećeno prisustvo neprijatelja u blizini logora. Kolona je odmah produžila ka planini Kuk gde je stigla posle osmočasovnog veoma napornog marša. Tamo je našla i glavninu Gradnikove brigade, koja je na Kuk dospela dva dana ranije.

*

Prešernova i Gradnikova brigada su se u toku narednih dana zadržavale na planini Kuk. Obaveštajna služba je ustanovila da je ne samo Selška dolina već i Baška Grapa puna neprijateljevih vojnika.

Već 4. juna iz Gorice je stigla u Bašku Grapu kolona od 32 kamiona, a sledećeg dana još 67 kamiona i dve železničke kompozicije sa vojnicima. Tako se u Baškoj Grapi okupilo oko 1.800 neprijateljevih vojnika od kojih je jedan deo ostao u zasedama, a ostali su produžili iz Grahova prema Bukovu sa namerom da se spoje sa snagama, koje su iz Idrije nastupale duž Idrije pravcem Spodnja Idrija — Zelin — Reka.

Cim je štab 31. divizije otkrio neprijateljeve namere, rešio je da se povuče na levu obalu Idrije i na taj način izbegne okruženje. To je bilo i jedino pravilno rešenje, s obzirom na to da se Gradnikova brigada, osim njenog 1. bataljona, i Prešernova brigada nisu mogle na vreme vratiti na Cerkljansko. Komanda divizije je kod sebe imala

uglavnom prištapske i pozadinske jedinice, a od borbenih jedinica samo jedan bataljon Vojkove i jedan bataljon Gradnikove brigade.

Na krajnjem desnom krilu novih položaja iznad kanjona koji čini reka Idrijca na sektoru sela Jagršče, nalazila se štapska četa Prešernove brigade zajedno sa praćetom četom na levom krilu. Na sektoru Sv. Ivana kod Šebrelja bila je jedna četa Vojkove brigade i artiljerijski divizion 9. korpusa. Jedinice koje su se nalazile uz štab 31. divizije stigle su na nove položaje noću 5/6. juna. Šestog juna sa neprijateljem nije bilo neposrednog kontakta. Međutim, njegove su kolone bile veoma aktivne. Jedna je iz Grahova stigla u Bukovo, druga se iz Gorenje Vasi, u Poljanskoj dolini, probila u Planinu iznad Cerkna, a treća — u kojoj se nalazio i bataljon »Hajne« sa oko 500 ljudi — nadirala je duž Idrijce prema Otaležu i Zelinu. Sledećeg dana neprijateljeva jedinica u Bukovu produžila je nastupanje u pravcu Reke i Zelina. Kada je njena pretahodnica stigla u visinu Reke, borci Vojkove brigade, čiji su položaji bili kod crkve Sv. Ivana, otvorili su jaku vatru i odbacili je. Borci Prešernove brigade na položajima ispred sela Jagršče u međuvremenu nisu imali kontakta sa neprijateljem. Tek 9. juna ujutro krenula je jača neprijateljeva kolona iz doline Idrijce prema položajima štapske čete Prešernove brigade. Prvi neprijateljev napad je bio odbijen. I drugi neprijateljev napad doživeo bi istu sudbinu kao prvi da zasedu nije napala u bok jedna grupa neprijateljevih vojnika, koji su pokušali da joj preseku puteve odstupanja.¹³² Zato su se delovi Prešernove brigade počeli povlačiti prema Krnicama.

Toga dana neprijatelj je sa prilično jakim snagama i uz snažnu podršku minobacačke vatre krenuo u napad i protiv položaja 1. bataljona Gradnikove brigade, koji je dan ranije preuzeo položaje Vojkove brigade kod Sv. Ivana. Međutim, najopasnija je bila treća neprijateljeva borbena grupa, koja se iz Spodnje Idrije, dolinom Kanom-

¹³² Iz naših operativnih izveštaja moglo bi se zaključiti da je samo zaseda Prešernove brigade, koja se nalazila ispred Jagršča, u borbi ubila dvadesetak neprijateljevih vojnika, dok je od naših boraca nestao jedan mitraljezac.

lje, probijala u pravcu Oblakovog vrha sa namerom da spreči povlačenje naših jedinica sa Sebeljske visoravni preko doline Kanomlje u pravcu Trnovske šume. Srećom, ova treća kolona nije bila jaka i bila je brzo zaustavljena.

Međutim, naše se snage ipak nisu smele više zadržavati na Sebeljskoj visoravni, pa je odlučeno da se sve naše jedinice u toku noći povuku Dreko Oblakovog vrha na Vojsko i dalje u Čepovansku dolinu. To je bilo i učinjeno.

Neprijatelj se za neuspeh u ovoj ofanzivi osvetio nad nemoćnim stanovništvom. Kolona, koja se 9. juna probila u Jagršče, odmah je počela sa paljenjem kuća i pljačkom. Ista sudbina je čekala i stanovništvo Sebelja. Čim je neprijatelj u popodnevnim časovima stigao u ovo selo, njegovi su vojnici pretraživali kuću za kućom i uzeli sve što je bilo od vrednosti. Nijedna kuća nije ostala čitava, već su sve do poslednje bile uništene vatrom. One koji su pokušali da nešto spasu iz vatre vojnici su odmah streljali.

Pored Jagršča i Sebelja, neprijatelj je toga dana popalio i druga sela u blizini (Reka, Krnica, Straža) i pobio više staraca i žena. Ali najodvratniji zločin su načinili nad dvojicom boraca Vojkove brigade, koje su zarobili. Najpre su ih mučili i oslepili, a zatim im sekirom odsekli glave.

Komanda 31. divizije ubrzo je saznala šta se dešava u selima koja je neprijatelj privremeno zauzeo, pa je, s obzirom na to da se 10. juna u sastav divizije ponovo vratila Gradnikova brigada, odlučila da odmah krene na Cerkljansko i protera neprijatelja sa oslobođene teritorije. To je našim jedinicama posle teških okršaja najzad i uspelo.

Prešernova brigada, međutim, nije učestvovala u čišćenju oslobođene teritorije od neprijatelja. Njen 1. bataljon još uvek se nalazio na levoj obali Save, a 2. i 3. bataljon, čim su saznali da se neprijatelj povukao iz Selške doline, prebacili su se najpre na Jelovicu, a zatim preko Selške doline na Crni vrh iznad Novaka, gde je 12. juna stigao i štab njihove brigade.

Neprijateljeva junska ofanzivna akcija protiv oslobođene teritorije na širem području Cerkna završila se, a neprijatelj nije uspeo da ostvari planirani cilj. Razlog

tome je što su mu snage kojima je raspolagao bile nedovoljne, dejstvovao je suviše sporo i tako našim snagama omogućio manevar i izvlačenje iz obruča.¹³³

Ponovo na Jelovici

Čim se situacija na sektoru Cerkna smirila, komanda 9. korpusa je odlučila da 31. divizija ponovo krene na Jelovicu. Zadatak je bio da eksplozivom, dobijenim od saveznika, ponovo napadne železničku prugu Ljubljana — Kranj — Jesenice, kao i garnizone uz ovu prugu.

Opšta situacija u Gorenjskom za izvođenje takve operacije bila je povoljna. U dolini Save i duž železničke pruge na odseku napada 31. divizije veći garnizoni bili su samo na Bledu (400—500 vojnika), u Bohinjskoj Beli (500—600 vojnika), Radovljici (240 vojnika), Brezjama (240—300 vojnika), Kranju (600 vojnika) i Stražišću kod Kranja (oko 300 vojnika). Ostala unorišta na tom sektoru bila su mnogo slabija. U Besnici je bilo 30, Ljubnom 14, Podnartu 70, Otočama 12 i u Kamnoj Gorici 130—140 vojnika.

Da bi se planirani napad očuvao u tajnosti, odlučeno je da se štabovi brigada i bataljona upoznaju sa novim zadacima tek nakon dolaska na Jelovicu. Stoga je komanda 31. divizije 12. juna dostavila štabovima brigada samo sledeće naređenje: »S obzirom da se predviđa prebacivanja na nove položaje, neka štabovi brigada prikupe svoje ljudstvo do 14.00 časova 13. juna.«¹³⁴

¹³³ IIRP, fase. 73-1 (15-dnevni izveštaj obav. centra 9. korpusa od 18. 6. 1944); IIRP, fase. 281-IV (zapovesti štaba 31. divizije od 5. 6. 1944. i 12. 6. 1944); IIRP, fase. 226-III (izveštaj štaba 31. divizije od 13. 6. 1944); fase. 276 a-I (dopis štaba 31. divizije od 9. 6. 1944); IIRP, fase. 226-III (15-dnevni izveštaj štaba 31. divizije od 26. 6. 1944); IIRP, fase. 74-II (izveštaj obav. centra 31. divizije od 5. 6. 1944); IIRP, fase. 280-V (vojni izveštaj štaba Prešernove brigade od 11. 6. 1944); IIRP, fase. 226-IV (vojni izveštaj štaba Prešernove brigade od 23. 6. 1944); (15-dnevni izveštaj štaba Prešernove brigade od 15. 6. 1944); IIRP, fase. 280-V (brigadna hronika); Svetinov dnevnik; Gradnikova brigada, str. 251—257.

¹³⁴ IIRP, fase. 281-IV.

Međutim, štab Prešernove brigade nije bio u mogućnosti da u potpunosti postupi prema tom naređenju, jer se njegov 1. bataljon još uvek nalazio na suprotnoj obali Save. Taj bataljon je noću 1/2. juna prešao Savu i prvo na sektoru Tržiča, a kasnije na području između Kamnika i Kranja vršio mobilizaciju, a usput izveo i više akcija. U prvoj akciji je pokušao da iznenadnim napadom osvoji uporište u Križama kod Tržiča. Akcija nije uspela. Neprijatelj je na neki način saznao za ove pripreme, pa je napad spremno dočekao. Borci 1. bataljona morali su se povući, ali su ostali bez svog komandanta, koji je bio teško ranjen, pa je nekoliko časova kasnije umro. Uspešniji je bio napad 14. juna na dva autobusa sa nemačkim policajcima, kojom prilikom je poginulo 17, a ranjeno 14 policajaca. Dva dana kasnije bataljon se vratio na desnu obalu Save i priključio glavnini svoje brigade.

Zbog toga je Prešernova brigada tek 12. juna noću krenula preko Selške doline na Jelovicu i okupila se na Mošenjskoj planini. Sledeće noći su Selšku dolinu prešle Gradnikova i Vojkova brigada. Međutim, to nije ostalo neprimеčeno od neorijatelja, jer se jedna njegova manja kolona od oko 150 ljudi (na južnim padinama Jelovice) sukobila sa jedinicom Vojkove brigade, koja se upravo tada nalazila u susednom selu Prtovč.

Čim je neprijatelj saznao za ponovno prikupljanje naših snaga na Jelovici, rešio je da preuzme inicijativu prelazeći ponovo u napad. Zato su se već 17. juna naše izviđačke patrole vraćale sa informacijama o neprijateljevim koncentracijama u Selškoj dolini. Neprijatelj je, pored toga, ojačao izviđanje iz vazduha i tako otkrio položaje Vojkove brigade na Mošenjskoj planini. Odmah zatim je uputio 4 bombardera (štuke) da bombarduju njene položaje. Međutim, Vojkova brigada je već bila napustila Mošenjsku planinu i nalazila se u pokretu ka dolini.

Komanda korpusa, koja se takođe nalazila na Jelovici (posle uzaludnog višednevnog iščekivanja savezničkih aviona sa pošiljkama eksploziva i naoružanja), naredila je da brigade 17. juna noću krenu na izvršenje svojih zadataka. Prema planu komande 31. divizije, Prešernova brigada na krajnjem desnom krilu imala je zadatak da poruši most na železničkoj pruzi, koja se iz Kranja odvaja prema Tr-

žiču, a koji se nalazi u blizini Straževe, da minira na što više mesta železničku prugu Ljubljana — Jesenice na odseku Kranj — Spodnja Besnica i da napad na prugu obezbedi od intervencije neprijatelja iz pravca Kranja. Levo od nje bila je Vojkova brigada sa zadatkom da napadne i osvoji neprijateljevo uporište u Spodnjoj Besnici i da ruši prugu, a dalje na levom krilu Gradnikova brigada, koja je trebalo da, pored rušenja pruge, osvoji i uporište Podnart.

Međutim, iste noći kada su se naše jedinice već kretale prema dolini Save (Prešernova brigada je Jelovicu napustila noću 16/17. juna i krenula na Sv. Mohor da bi sledeće noći imala kraći put do svojih ciljeva), u akciju je krenuo i neprijatelj. U Zgornju Besnicu je noću stiglo petnaestak kamiona sa oko 350 neprijateljevih vojnika, koji su odmah produžili prema Jamniku. Ova neprijateljeva kolona sudarila se sa Vojkovom brigadom, koja se kretala u suprotnom pravcu. Da se neprijatelj ne bi probio na Jelovicu, dok se naše snage nalaze u dolini uz prugu, Vojkova brigada je sa jednim delom snaga posela odbrambene položaje i prihvatila borbu, a sa drugim delom produžila u dolinu.

Prešernova brigada (bez 1. bataljona, koji je ostao na Jelovici sa 60 novomobilisanih boraca) i pored toga što je čula pucnjavu kod Vojkove brigade krenula je na izvršenje zadatka. Rušenje železničke pruge bilo je povereno 2. bataljonu, a 3. bataljon je vršio osiguranje. Jedan deo 3. bataljona trebalo je da posedne položaje u Stražišću, iznad mosta preko Save, ali na tim položajima je već bio neprijatelj. Naši borci su u više navrata pokušali da ga odbace u Kranj, ali im to nije uspelo. Stoga su zauzeli nove položaje ispod brda Sv. Jošt i odatle osiguravali rad 2. bataljona.

Drugi deo 3. bataljona rušio je železničke pruge i postigao značajan uspeh. Zajedno sa brigadnim minerskim vodom i minerima iz 3. bataljona porušili su prugu na 40 mesta i onesposobili više propusta, tako da je pruga Ljubljana — Jesenice više dana bila neupotrebljiva za svaki saobraćaj.

Od ostalih jedinica 31. divizije nešto uspeha postigla je jedino Gradnikova brigada, koja je srušila železnički

most u Ovsišama i prekinula železničku prugu na više mesta, ali uporište Podnart nije mogla da osvoji zbog pojačanja koje je neprijateljeva komanda poslala u ovo uporište uoči samog napada.

U zoru se Prešernova brigada vratila sa pruge na Sv. Mohor, a zatim odmah produžila na Jelovicu. U međuvremenu u istom pravcu kretao se i 1. bataljon sa novim boricima i komorama ostalih bataljona. Međutim, u blizini Jamnika naišao je na neprijatelja, koji je tamo još uvek vodio borbu sa jedinicama Vojkove brigade. Posle kraćeg sukoba bataljon se priključio 3. bataljonu Vojkove brigade.

I glavnina Prešernove brigade bez borbe je stigla na Jelovicu. Dok se 1. bataljon smestio na Rovtarici, 2. i 3. bataljon ostali su na Radoljškoj planini.

Mada je 18. juna neprijatelj ostao neaktivan, situacija ni najmanje nije bila povoljna. Jelovica i 31. divizija na njoj bile su okružene jakim neprijateljevim uporištima u Selškoj dolini, dolini Save i dolini Save Bohinjke. Sva sela su se nalazila pod neprijateljevom kontrolom, a na Jelovici nije bilo nikakvih zaliha hrane. Borci su gladovali. Još teže od gladi borci su podnosili kišu, koja ^e bez prekida padala noć i dan. Na tom delu Jelovice nije bilo nijednog krova, jer su Nemci sve pastirske staje već ranije bili popalili.

Brigade su se obezbeđivale svaka u svom pravcu. Vojkova brigada prema Selškoj dolini, Gradnikova brigada, koja se nalazila na Lipniškoj planini, prema dolini Save i Prešernova brigada u pravcu Save Bohinjke odnosno Bohinja. Patrole su bile upućivane u svim pravcima odakle se mogao očekivati neprijatelj, pa ipak on se neprimećen u popodnevnim časovima popeo na Jelovicu. Njegov dolazak izdali su rafali, koji su odjeknuli između Rovtarice i Bitenjske planine. Nemci su, naime, otvorili vatru na jednog borca Vojkove brigade, koji se slučajno našao na njihovom putu.

U takvoj situaciji komanda 31. divizije nije imala gotovo nikakvih podataka o neprijatelju i njegovom rasporedu. Ipak je odlučila da brigade i sledeći dan ostanu na Jelovici, ali sa novim rasporedom: Prešernova brigada treba da se prebaci na Selšku planinu i odatle kontroliše severnu ivicu Jelovice u pravcu Bohinja, Gradnikova bri-

gada da sa Rovtarice Prešernovoj brigadi obezbeđuje leđa, a Vojkova brigada da se prebaci prema Prtovču, kontroliše Selšku dolinu i u slučaju potrebe glavnini divizije omogućava proboj i povlačenje prema jugu preko Selške doline.

Komanda Prešernove brigade je rešila da pokret na Selšku planinu izvrši rano ujutro, ali je već uveče tamo uputila šest obaveštajaca¹³⁵ koji su trebali da obaveste komandu brigade o pojavi neprijatelja. Pošto do zore nije bilo nikakvih vesti, komanda brigade je bila u ubeđenju da je na Selškoj planini sve u najboljem redu. Međutim, to nije bilo tako. Pretpostavlja se da su umorni i pokisli obaveštajci bili neoprezni, pa su ih neprijateljevi vojnici u jednoj kolibi, gde su se kod vatre sušili, iznenadili i pohvatili, a zatim posle mučenja hladnim oružjem pobili. Pretpostavlja se također da su Nemci u toku mučenja uspeli da dobiju informaciju da će u zoru na Selšku planinu stići i Prešernova brigada. Zato su Nemci na pošumljenim padinama iznad puta, koji vodi prema Rovtarici, postavili zasedu koja je mogla jednovremeno da napadne Prešernovu brigadu po čitavoj dužini njene kolone.

Zamisao neprijatelja nije bila realizovana samo sticajem sretnih okolnosti. Naime, brigada sa 2. bataljonom u prethodnici, 1. bataljonom na čelu, prištapskim jedinicama u sredini i 3. bataljonom na začelju kolone nije krenula prvobitno planiranom marš-rutom preko Rovtarice, već se odlučila za kraći put preko Visokog vrha. Tako je prethodnica bez ikakve smetnje stigla na cilj. Glavnina 2. bataljona se zaustavila ispred šume u kojoj se nalazila zaseda neprijatelja. Komandir 1. čete je odredio grupu boraca, koja je trebalo da posedne položaje iznad Selške planine, upravo tamo gde su se u zasedi već nalazili neprijateljevi vojnici. Neprijateljeva zaseda je otkrila prisustvo bataljona, ali se nije javljala očekujući da se na čistini postroji i čitava brigada. Međutim, grupa boraca, koja je krenula na zadatak, poremetila im je plan naišavši na njihove položaje. Nemci su bili prisiljeni da otvore vatru i tako otkriju svoje prisustvo.

¹³⁵ podaci o broju obaveštajaca međusobno se razlikuju. Prema nekim podacima, obaveštajaca nije bilo šest, već samo jedan i dva borca iz 2. bataljona.

Iznenadenje je kod boraca, međutim, bilo potpuno. Poginulo je 9 boraca, dok su dva borca (među njima i komandant brigade) bila ranjena. Ovde se našao i komandant divizije, koji je odmah preduzeo sve potrebne mere. Naredio je da Prešernova brigada i jedan bataljon Gradnikove brigade odmah krenu u protivnapad i da neprijatelja odbace preko ivice u klisuru Save Bohinjke. Tada se još nije raspolagalo podacima o jačini neprijateljevih snaga. Iz kasnije prikupljenih obaveštenja saznajemo da su naša četiri bataljona imali pred sobom neprijatelja jačine oko 300 vojnika, naoružanih tromblonima, teškim mitraljezima, lakim i teškim minobacačima.

Uvod u protivnapad bila je minobacačka vatra po neprijateljevim položajima, a usledio joj je juriš sva četiri bataljona u kojem je Prešernova brigada napadala frontalno, a bataljon Gradnikove brigade pokušava da zaobiđe neprijateljeve položaje i nanese mu udar u bok. Neprijatelj se žilavo branio. U tom jurišu, koji se delimično izvodio i preko čistine, naše su jedinice imale dosta velike gubitke. Samo u 3. bataljonu poginulo je pet boraca, među njima i komandant bataljona, a ranjeno je bilo šest boraca. Međutim, kada je 3. bataljon Gradnikove brigade uspeo da izvrši obilazak i pojavi se u pozadini neprijateljevih položaja, Nemci su počeli da se povlače. Pod snažnim pritiskom Prešernove brigade uskoro se to povlačenje pretvorilo u bekstvo. U panici neprijateljski vojnici nisu imali vremena da sobom ponesu ni poginule, pa su ih sakrivali pod lišće i granje sa namerom da se kasnije vrate po njih i odnesu ih u dolinu.

O ukupnim neprijateljevim gubicima na Jelovici nema tačnih podataka s obzirom na to da je neprijatelj krio poginule i ranjene vojnike od pogleda civila. Kasnije se saznalo da je neprijatelj samo u Bohinjsku Bistricu dovezao oko tridesetak poginulih vojnika, a u Kropu troje kola sa leševima vojnika, koji su verovatno poginuli u borbama na sektoru Jamnika. Procenjuje se da je na Jelovici u toku dvodnevni borbi poginulo oko 60 neprijateljevih vojnika, a broj njegovih ranjenika je verovatno bio i veći.

Međutim, velike gubitke pretrpela je 19. juna i Prešernova brigada. Toga dana je poginulo 19 boraca, 15 ih je bilo ranjeno, a više boraca je nestalo i njihova sudbina nije

poznata. Gubici Prešernove brigade su u toliko osetniji, jer je za nekoliko dana izgubila četiri komandanta. Komandanti 1. i 3. bataljona su poginuli, a komandant brigade i komandant 2. bataljona bili ranjeni.

Analizirajući borbe koje je Prešernova brigada, odnosno čitava 31. divizija, vodila između 15. i 19. juna na Jelovici, došlo se do istog zaključka kao i prilikom analize borbi koje su se na tom istom terenu vodile mesec dana ranije. Naime, na pošumljenoj Jelovici neprijatelj se mnogo bolje snalazio od naših jedinica. On se manjim udarnim grupama skoro neprimetno kretao u svim pravcima Jelovice, a naša izviđačka služba nije bila u stanju da prati njegove pokrete i sprečava moguća iznenađenja. Greška naših komandi bila je u tome što je dozvolila da neprijatelj uzme inicijativu u svoje ruke. Nisu ništa učinile da ga u tome spreče odgovarajućom taktikom: eventualno da i one formiraju udarne grupe, koje bi pokretom danju i noću pronalazile i iznenađa napadale neprijatelja, nanosile mu gubitke i razbijale njegove jedinice. Od svega toga nije bilo ništa. Naše glomazne jedinice, opterećene komorama i ostalim neboraćkim delovima, kretale su se sporo i neprijatelju je bilo lako da ih pronalazi. U slučaju sukoba sa njim bilo je moguće razviti i korisno upotrebiti samo manji deo sopstvenih snaga.

Do takvog zaključka je kasnije došla i komanda 31. divizije:

»... Morali smo se povući ne zbog neprijateljevih nadmoćnih snaga, koje bi nas mogle uništiti, već zbog toga što su naše jedinice bile tim malim svakodnevnim ofanzivnim udarima iscrpljene, pa i zbog toga nas je neprijatelj blokirao i onemogućio snabdevanje hranom ..«¹³⁶

Mada je neprijatelj sa Selške planine bio odbačen u dolinu, ipak se veći deo Jelovice nalazio u njegovim rukama. Izviđačke patrole su ustanovile prisutnost neprijatelja na Radoljškoj i Bitenjskoj planini. Na Mošenjskoj planini se okupljalo, prema podacima obaveštajne službe, oko hiljadu neprijateljevih vojnika, a jedna neprijateljeva kolona bila je u pokretu preko Kupljenika prema unutrašnjosti Jelovice.

¹³⁶ IIRP, fase. 226-III (15-dnevni izveštaj štaba 31. divizije od 6. 7. 1944).

Na osnovu toga komanda 31. divizije je odlučila da sledeće noći napusti Jelovicu i da se preko Selške doline vrati na desnu obalu Selške Sore.

Stoga je komanda 31. divizije 20. juna rano ujutro uputila 2. bataljon Prešernove brigade, u ulozi prednjeg odreda, na sektor Ratitovca iznad Selške doline sa zadatkom da posedne i zadrži južnu ivicu Jelovice, kako bi se u toku noći divizija mogla probiti preko Selške doline na Cerkljansko. Istim pravcem je krenula i glavna kolona sa Gradnikovom i Prešernovom brigadom (bez 2. bataljona) i ostalim jedinicama 31. divizije. Vojkova brigada se nalazila u zaštitnici i zadržavala neprijatelja, koji se sa Mošenjske planine preko Raztoka također kretao u pravcu Ratitovca.

Glavna kolona je posle šestočasovnog marša bez smetnji stigla na severne padine Ratitovca. Za to vreme Vojkova brigada je vodila teške borbe sa neprijateljem čija je namera bila da je potisne preko Ratitovca u Selšku dolinu, a zatim da je, uz pomoć snaga koje su duž Selške Sore bile u zasedama, uništi. Vojkova brigada branila se sa brojnih uzastopnih položaja i neprijatelj je na taj način izgubio dosta vremena. Ipak mu je uspelo da se na kraju dana svojim prednjim delovima približi glavnini 31. divizije, koja se prikupila na planini Pečani ispod Ratitovca.

Divizija se našla u veoma ozbiljnoj situaciji. Bilo je očigledno da se bez borbe neće probiti na južnu stranu Seleške Sore. Zato je padom mraka komanda divizije uputila u pravcu Podrošta u Selškoj dolini 2. bataljon Gradnikove i 2. bataljon Prešernove brigade sa zadatkom da razbiju neprijateljeve zasede duž Seleške Sore, da njihove ostatke odbace u pravcu Petrovog brda i Zeleznika, da nizvodno i uzvodno postave jake zasede i da na taj način glavnini divizije obezbede prelaz preko doline. Upravo je tada sa padina Ratitovca bila primećena neprijateljeva motorizovana kolona koja se iz Škofje Loke uputila dolinom prema Zeleznikima i dalje prema Podroštu. Sve je ukazivalo da neprijatelj šalje pojačanja, kako bi diviziji sprečio prelaz na južnu stranu Selške doline.

Međutim, kada su 2. bataljon Prešernove i 2. bataljon Gradnikove brigade stigli u dolinu, na svoje veliko izne-

nađenje nisu nigde naišli na neprijatelja. Tek od meštana su saznali da se jedan sat ranije neprijatelj kamionima vratio u Skofju Loku. Tako je divizija, mimo očekivanja, bez ijednog ispaljenog metka prešla Šešku Soru i razmes-tila se južno od nje. Prešernova brigada se zaustavila na Martinj vrhu gde je sledećih dana imala nekoliko manjih sukoba sa neprijateljem,¹³⁷ a 27. juna se prebacila u Davču radi priprema za napad na železničku prugu u Baškoj Grapi.¹³⁸

Borbe u Baškoj Grapi

Železničke pruge su bile jedan od glavnih ciljeva dej-stava svih naših jedinica u Gorenjskom i Slovenačkom primorju. Minerske jedinice i grupe iz sastava bataljona, brigada i odreda svake noći su prekidale neprijateljev že-leznički saobraćaj. Međutim, prekidi su bili kratkotrajni, s obzirom na to da je neprijatelj pomoću dobro izvežbanih ekipa za opravku pruge uspevao brzo da ponovo uspostavi saobraćaj, a i zato što minerske grupe nisu bile u moguć-nosti da bace u vazduh neki veći objekat (most, vijadukt). Svi takvi objekti su bili dobro čuvani, a za njihovo osv-

¹³⁷ U borbi, do koje je došlo 27. juna, bilo je desetak nemačkih vojnika ubijeno i više njih ranjeno.

¹³⁸ IIRP, fase. 281-IV (izveštaj štaba 31. divizije od 12. i 16. 6. 1944); IIRP, fase. 226-III (15-dnevni izveštaj štaba 31. divizije od 6. 7. 1944); IIRP, fase. 74-11 (izveštaji obav. centra 31. divizije od 19, 20, 23. i 26. 6. 1944); IIRP, fase. 74-11 (15-dnevni izveštaj obav. centra 31. divizije od 25. 6. 1944); IIRP, fase. 226-III (dopis štaba 31. divi-zije od 9. 7. 1944); IIRP, fase. 280-V (izveštaj štaba Prešernove bri-gade od 23. i 28. 6. 1944); IIRP, fase. 276a-IV (15-dnevni izveštaj štaba Prešernove brigade od 30. 6. 1944); IIRP, fase. 226-IV (15-dnevni oper. izveštaj štaba Prešernove brigade od 15. 6. 1944); IIRP, fase. 280-V (brigadna hronika); IIRP, fase. 226-III (telegrami štaba 31. divizije od 17. i 19. 6. 1944. i telegram štaba Gorenjskog odreda od 16. 6. 1944); »Naš glas« od 24. 6. 1944; SUB NOR Slove-nije (sećanja Ignaca Aljančiča, Rudolfa Hribernika, Albina Igli-čara, Ivana Križnara, Karla Leskovca, Alojza Markona, Antona Rozmana, Draga Smoleja, Miloša Sove i Vinka Zontara).

janje i uništenje bile su potrebne jače snage — bataljoni, brigade, pa čak i divizije.

U prvoj polovini 1944. godine, jedinice 9. korpusa izvele su tri veća napada na železničke pruge. Prvi napad je izvršen u aprilu na prugu Ljubljana — Postojna — Trst, drugi u junu na prugu Ljubljana — Kranj — Jesenice, a treći — najveći i najuspešniji — krajem juna i početkom jula na železničku prugu Jesenice — Bohinjska Bistrica — Sv. Lucija — Gorica.

Mada se železnička pruga Jesenice — Gorica prema svom značaju i propusnoj moći nije mogla meriti sa prugom Ljubljana — Trst i Ljubljana — Jesenice, ipak je za neprijatelja svakim danom bila sve značajnija. Ovo zbog toga što su ostale pruge, koje su povezivale nemački front u Italiji sa njegovom dubljom pozadinom, dejstvom savezničke avijacije i diverzantskim akcijama slovenačkih i italijanskih partizana sve češće bile onesposobljavane. Često se dešavalo da su železnički transporti bili razbijeni ili su zbog diverzija na prugama kasnili po više dana, a neprijateljeve jedinice, koje su se prevozile, morale su da nastave put peške. Zato je neprijatelj morao sve intenzivnije da koristi i pruge, koje u normalnim prilikama ne bi bile od većeg značaja.

Jedna od takvih železničkih pruga bila je i pruga koja vodi uskom dolinom Save Bohinjke. Iz Bohinja se probija u Bašku Grapu više kilometara dugačkim tunelom između Bohinjske Bistrice i Podbrda, a zatim se klisurom Bače preko mnogobrojnih mostova i tunela spušta prema Sv. Luciji i dalje niz Soču prema Gorici, gde se povezuje sa prugama koje vode u Italiju, odnosno preko Trsta prema Ljubljani. Uspom pruge, naročito na odseku između Podbrda i Sv. Lucije, je dosta veliki.

Komanda korpusa se za napad na prugu Jesenice — Gorica odlučila iz više razloga. Na relativno kratkom odseku nalazilo se mnogo ciljeva i rušenjem svakog od njih pruga bi bila onesposobljena za saobraćaj za duže vreme. Ulaz u Bašku Grapu sa teritorije Sv. Lucije i Podbrda, odnosno Tolmina i Idrije, nije bilo teško zatvoriti čak i pomoću relativno slabijih snaga. Garnizoni u Baškoj Grapi nisu bili mnogo jaki, a, pored toga, sačinjavali su ih italijanski vojnici.

U Podbrdu, gde se završava tunel Bohinjska Bistrica — Podbrdo, nalazilo se oko 250 italijanskih¹³⁹ i 12 nemačkih vojnika. U Petrovom brdu iznad Podbrda, na sedlu između Baške Grape i Selške doline, bio je garnizon od 60 nemačkih graničara. Niz Baču neprijatelj je imao kod svakog mosta ili tunela utvrđenja sa manjim posadama (među ostalim i kod Mohorca, gde se nalazilo 18 italijanskih vojnika), a jači garnizoni su bili u Hudajužni (140 italijanskih vojnika), Koritnici (49 italijanskih vojnika) i Grahovu (209 Italijana, Nemaca i slovenačkih domobrana).

Komanda 9. korpusa je odlučila da napadne železničku prugu snagama 30. i 31. divizije (30. divizija na odseku Klavže, Grahovo i 31. divizija na odseku Grahovo, Podbrdo). Na levom krilu borbenog poretka 31. divizije nalazila se Gradnikova brigada sa zadatkom da osvoji uporište Koritnicu, minira mostove i na što više mesta poruši železničku prugu. U centru borbenog rasporeda divizije bila je Vojkova brigada (bez jednog bataljona, koji je osiguravao pravac Idrija — Zelin — Bukovo) sa zadatkom da ruši železničku prugu i osvoji uporište Mohorc. Na desnom krilu se nalazila Prešernova brigada. Ona je dobila zadatak da sprečava prodor neprijatelja u Bašku Grapu iz doline Selške Sore preko Petrovog brda i iz Bohinjske Bistrice preko tunela i da ruši železničku prugu između Mohorca i Podbrda.

Za izvršenje ovog zadatka komanda Prešernove brigade je odlučila da 1. bataljonom posedne položaje na desnoj, a 3. bataljonom na levoj strani Bače. Cilj je bio da se nad Podbrdom, koji leži na početku klisure, kao i nad dolinom sve do Mohorca ostvari unakrsna vatra. Bataljoni su imali odlične položaje. Prvi bataljon se rasporedio oko dvesta metara iznad puta Podbrdo — Mohorc. Na suprotnoj strani doline bili su položaji 3. bataljona ojačanog

¹³⁹ IIRP, fase. 235-11: zapisnik o saslušanju zarobljenika Kolomba Feručija od 1. 7. 1944; železničku prugu u Baškoj Grapi je čuvao bersaljerski bataljon »Bataljone volontario Bruno Musolini« (»Bataglione volontario Bruno Mussolini«) sa oko 800 vojnika, raspoređenih u sedam četa. Dve čete su se nalazile u Podbrdu. Pored ovog bataljona, u nekim garnizonima nalazili su se i delovi alpskog bataljona. Oba bataljona su bili sastavni deo italijanskog puka »Talgamento« (»Tagliamento«), koji je pored pomenutih imao još jedan alpski bataljon na sektoru Gorice.

jednom protivtenkovskom puškom i brigadnim teškim minobacačem. Na taj način je ostvarena potpuna kontrola nad neprijateljevim garnizonom u Podbrdu i železničkim tunelom iz Bohinjske Bistrice.

Zadatak 2. bataljona bio je da osigura napad na prugu u Baškoj Grapi od neprijateljeve intervencije iz Skofje Loke. Stoga je on poseo položaje istočno do Petrovog brda sa obe strane puta i upućivao patrole duž puta i Selške Sore sve do Zeleznika. Brigadni mineri su, pored toga, minirali i onesposobili put u najužem delu doline, između Zeleznika i Podrošta.

Napad 9. korpusa počeo je 28. juna, nešto posle ponoći. Neprijatelj je bio potpuno iznenađen. Italijanski vojnici u Podbrdu su čak mislili da ih napadaju sovjetski ili engleski padobrancima.¹⁴⁰ Borci Prešernove brigade čim je sva-nulo otvorili su jaku vatru po bunkerima duž pruge Podbrdo — Mohorca pokušavajući da prinude neprijatelja na povlačenje. To im je i uspelo zahvaljujući preciznim pogocima protivtenkovske puške. Posade tih bunkera nisu izdržale i počele su da beže prema Podbrdu. Međutim, uskoro su bili uhvaćeni u unakrsnu vatru 1. i 3. bataljona i pretrpeli osetne gubitke. Tom prilikom, prema našim izveštajima, poginulo je tridesetak neprijateljevih vojnika, a mnogi su bili ranjeni.

Naši borci nisu mogli da dođu do poginulih i ranjenih vojnika da bi pokupili njihovo naoružanje, s obzirom na to da se pruga stalno nalazila pod vatrom iz Podbrda i Mohorca. Mrtvim i ranjenim vojnicima se nije mogao približiti ni neprijatelj. To mu je uspelo tek u drugoj polovini dana kada mu je kroz tunel stigao u pomoć oklopni voz, koji je pokupio poginule i ranjene vojnike, a zatim ih odvezao u Podbrdo.¹⁴¹

U toku noći i prvog dana napada na železničku prugu u Baškoj Grapi nije bio postignut nijedan značajniji uspeh.

ho xirp_j f_{asc.} 226-111 (15-dnevni izveštaj štaba 31. divizije od 6. 7. 1944).

¹⁴¹ To je bio oklopni voz II, koji je došao iz pravca Bohinjske Bistrice i koji je imao posadu od 22 člana.

U velikoj meri je to posledica činjenice što borci nisu poznavali zemljište i raspored neprijateljevih utvrđenja. U toku dana naše su se jedinice povukle iz kanjona na nešto više položaje i pripremale se za nov napad sledeće noći. Time je oslabila kontrola nad putem, pa je jedna manja neprijateljeva kolona od 50 vojnika uspjela da se probije iz Podbrda do Mohorca.

Sistem neprijateljeve odbrane u Baškoj Grapi ozbiljnije je narušen tek druge noći (29/30. juna) kada je borcima 1. bataljona Vojkove brigade uspjelo da jurišem zauzmu Mohorc i poruše dvadesetak metara dugačak železnički most, koji je sve do tada bio uspešno čuvan.

Verovatno je taj uspeh prinudio neprijatelja da u Bašku Grapu uputi prva ozbiljnija pojačanja. Iz nemačkih izvora¹⁴² je poznato da su kroz tunel »za zaštitu tunela kod Podbrda posiate dve SS čete policijskog puka TODT i policijska planinska lovačka četa »ALPENLAND«.¹⁴³ Pristigla neprijateljeva oklopna vozila iz Podbrda su odmah produžila niz Baču prema Mohorcu. Međutim, jedno od njih odmah ispod Podbrda bilo je onesposobljeno metkom iz protivtenkovske puške 1. bataljona. Nemci su, međutim, sa ostalim oklopnim vozilima produžili dalje. Uskoro je i drugo vozilo naišlo na protivtenkovsku minu i bilo teško oštećeno.

Iz Podbrda prema Mohorcu neprijatelj je dva puta pokušavao da probije i oklopni voz, ali mu pokušaj nije uspeo. Protivtenkovskom puškom bila je probušena lokomotiva ispred oklopnih vagona, pa je iz Podbrda upućena nova lokomotiva da bi oklopni voz sklonila sa otvorene pruge u tunel. Toga dana je bila oštećena još jedna lokomotiva. Vatrom iz automatskog topa ranjena su četiri borca iz 3. bataljona.

Gubici Prešernove brigade drugog dana napada na Bašku Grapu su bili minimalni. Pored četiri ranjena borca iz 3. bataljona, ranjen je još jedan borac iz 1. bataljona. Međutim, gubici neprijatelja su bili neuporedivo veći. Iz naših izveštaja se vidi da je neprijatelj samo u borbama

¹⁴² IIRP, n.a., fase. 204-11 (izveštaj višeg SS i policijskog komandanta 18. okruga od 1. 7. 1944).

¹⁴³ Policijska planinska lovačka četa ALPENLAND je bila smeštena na Bledu.

sa 1. bataljonom izgubio oko 25 vojnika, a isto toliko ih je bilo ranjeno.

U trećoj noći napada postignut je najveći uspeh. Posle likvidacije uporišta Mohorc, borci Vojkove brigade zauzeli su još pet manjih bunkera i porušili skoro sve mostove i značajnije železničke objekte na svom odseku. Najveći uspeh te noći je postigla Gradnikova brigada, čiji 2. bataljon je prinudio neprijatelja u Koritnici na predaju. Tom prilikom je bilo zaplenjeno mnogo opreme i oružja, čak i jedan automatski top.

Komanda korpusa, videći da je neprijateljevo reagovanje na napad na prugu dosta slabo i neodlučno, rešila je da se napad produži, da očisti od neprijatelja čitav odsek između Podbrda i Grahova i da se pruga na tom odseku potpuno uništi. Osnovni cilj Vojkove i Gradnikove brigade je bilo uporište u Hudajužni, dok je Prešernova brigada zadržala svoj stari zadatak: sprečavanje intervencije neprijatelja iz Selške doline preko Petrovog brda i Bohinja kroz tunel.

Međutim, neprijatelj ipak nije bio sasvim neaktivan. Prvog jula u Zeleznike je stiglo osam kamiona sa oko 200 vojnika, koji su u pratnji dva tenka odmah produžili u pravcu Petrovog brda. Zbog nedovoljne onespособljenosti puta i neodgovornog odnosa 2. bataljona prema zadatku neprijateljeva kolona je bez borbe preko Petrova brda ušla u Podbrdo.¹⁴⁴

Toga dana i ostale jedinice Prešernove brigade nisu dobro obavile svoj posao. Prvi bataljon, koji se nalazio na položajima iznad puta Podbrdo — Mohorc, usled jake neprijateljeve minobacačke i artiljerijske vatre već ujutru se povukao sa svojih položaja, a time oslabio kontrolu puta i samog Podbrda.

I 3. bataljon oko dva sata posle podne, kada je iz Podbrda prema Mohorc krenula jedna jača neprijateljeva kolona, koju su pratila dva tenka, povukao se na nove

¹⁴¹ Iz neprijateljeve dokumentacije se ne vidi da li su to one čete SS policijskog puka TODT o kojima se govori u izveštaju višeg i SS policijskog komandanta od 1. 7. 1944. godine ili su u pitanju dve čete puka »Brandenburg« sa Bleda, ali koje su, prema izveštaju višeg SS i policijskog komandanta od 2. 7. 1944. u Podbrdo stigle tek 2. 7. 1944. u 19 časova.

položaje. Posle toga neprijatelju nije bilo teško da nastavi nastupanje ka mestu Hudajužne.

Međutim, ispred Hudajužne neprijatelj je naišao na položaje Gradnikove brigade. Razvila se tročasovna borba posle koje se neprijatelj, koji je pretrpeo dosta velike gubitke, morao povući prema Podbrdu. To je bila prilika i za Vojkovu i Prešernovu brigadu da odlučnim napadom dokrajče razbijenu neprijateljevu kolonu. Do toga, međutim, nije došlo i neprijatelj se nesmetano vratio u Podbrdo. Treći bataljon Prešernove brigade ograničio se samo na vatrene nalete prema železničkoj stanici i tamo okupljene vojnike. Tom prilikom je poginulo 11, a ranjeno 3 neprijateljeva vojnika.¹⁴⁵

Noću 1/2. jula trebalo je da dođe do odlučujućeg napada Gradnikove i Vojkove brigade na Hudajužnu. Međutim, očekivani uspeh je izostao, jer su se već prethodnog dana u Hudajužnu iz pravca Grahova probila tri tenka, koji su ojačali odbranu tog italijanskog uporišta. Zato je bilo odlučeno da se napad na Hudajužnu nastavi u toku dana, a po potrebi i noću 2/3. jula.

Međutim, opšta situacija se u toku 2. jula potpuno izmenila. Neprijatelj je toga dana prikupio jake snage i iz više pravaca ih uputio u pravcu Baške Grape.

Jedna njegova borbena grupa jačine oko 1.500 vojnika krenula je iz doline Soče preko Šentviškogorske visoravni prema Bukovu sa namerom da odozgo napadne i razbije naše snage, koje su se još uvek nalazile u Baškoj Grapi. Sa tom grupom primile su borbu jedinice 30. divizije.¹⁴⁶

Druga borbena grupa krenula je iz Idrije. U njenom sastavu je bilo oko 450 vojnika, pripadnika bataljona »Hajne«. Ova grupa je iznad Reke naišla na 3. bataljon Vojkove brigade, koji se posle kraćeg sukoba, usled neprijateljeve nadmoćnosti u ljudstvu i borbenoj tehnici, počeo povlačiti prema Bukovu.

¹⁴⁵ IIRP, fase. 74-11: izveštaj štaba 31. divizije od 7. 7. 1944. Samo 1. jula 1944. godine, iz Podbrda su bila dovezena u Bohinjsku Bisticu dva vagona leševa i 32 ranjena vojnika.

ne verovatno su to bile jedinice 136. puka 188. rezervne divizije i 3. bataljona 10. SS policijskog puka.

Treća borbena grupa, koja je bila sastavljena od jedinica 28. SS policijskog puka TODT, nastavnog puka »Brandenburg«, samostalnih policijskih jedinica i verovatno jednog dela italijanskog garnizona u Podbrdu, krenula je iz Podbrda dolinom i padinama iznad nje. Neprijatelju je posao bio olakšan činjenicom da je već dan ranije uspeo da osvoji neke visinske položaje iznad Podbrda, zbog čega se 1. bataljon morao povući na nove položaje. Međutim, neprijateljeva kolona u kojoj su se pored pešadije nalazila i četiri tenka i jedna oklopna kola naišla je na jak otpor 3. bataljona kojom prilikom je bio oštećen jedan tenk.

Dva tenka i oko 150 neprijateljevih vojnika su uspeli da potisnu prvu zasedu 3. bataljona, ali na sledećoj su bili zaustavljeni. Ovom prilikom su bila oštećena jedna oklopna kola. U toku ovog dana neprijatelj je pretrpeo velike gubitke: samo jedinice 3. bataljona svojom vatrom su ubile ili ranile 26 njegovih vojnika, a zaplenile su i nešto naoružanja, municije i opreme. Na našoj strani nije bilo gubitaka.¹⁴⁷

S obzirom na to da se situacija na širem području Baške Grape pogoršala (neprijateljeva prva i druga borbena grupa su se do mraka opasno približile Bukovu), komanda korpusa je naredila da se napadi na železničku prugu i uporišta obustave i da sve jedinice, koje se još nalaze u Baškoj Grapi, otpočinu sa povlačenjem.

Glavnina Prešernove brigade (bez 1. bataljona) se bez većih poteškoća povukla u Davču. Teže je bilo 1. bataljonu, čiji su položaji bili na severnoj strani Bače. Putem, kojim je 28. juna tamo stigao, nije se mogao koristiti, jer su ga zatvorile neprijateljeve zasede. Stoga se komanda bataljona morala da odluči za mnogo duži i zamorniji put, koji je vodio preko Rodice (Trig. 1962) prema Bohinjskom jezeru i dalje preko Jelovice i Selške doline u Davču.

¹⁴⁷ Naši i neprijateljevi izveštaji se ne slažu u pogledu dana kada su se vodile te borbe. Iz naših izveštaja može se zaključiti da se neprijateljeva kolona iz Podbrda probila u Hudajužnu 1. jula, dok Nemci u svojoj dokumentaciji navode da se to desilo tek 2. jula i da su tom prilikom imali 16. poginulih i ranjenih vojnika. Međutim, iz nekih drugih neprijateljevih dokumenata vidi se da su se Nemci iz Podbrda probili prema Hudajužni 2. jula noću i tamo uspostavili vezu sa bataljonom »Hajne«.

Napadom jedinica 9. korpusa na železničku prugu u Baškoj Grapi bio je ostvaren osnovni cilj koji je komanda korpusa želela da postigne: prugu onesposobiti za više meseci. Neprijatelju je uspeo da uspostavi saobraćaj posle nekoliko meseci, ali samo za lokalni saobraćaj.

U svakom slučaju napad na Bašku Grapu se ubraja u jednu od uspešnijih operacija 9. korpusa. Samo jedinice 31. divizije su porušile železničku prugu na 149 mesta, minirale 7 mostova i zarobile 32 neprijateljeva vojnika, dok je u borbama poginulo 222 i bilo ranjeno 99 neprijateljevih vojnika.

Jedinice Prešernove brigade su oštetile tri tenka, dvoja oklopna kola i dve lokomotive, a u sukobima su izbacili iz stroja ukupno 116 neprijateljevih vojnika. Prešernova brigada nije imala skoro nikakve gubitke. Lakše je ranjeno samo šest boraca.¹⁴⁸

Upad u Jesenice

Posle uspeha 31. divizije u Baškoj Grapi, na području Cerkna ostala je samo Vojkova brigada. Gradnikova brigada je krenula u Vipavsku dolinu sa zadatkom da mobilizacijom vojnih obveznika popuni svoje redove. Sličan zadatak je dobila i Prešernova brigada, samo u suprotnom pravcu. Terenska obaveštajna služba je saznala da se na ivici Jesenica nalazi veći logor sa prinudno mobilisanim

¹⁴⁸ IIRP, fase. 224-II (15-dnevni izveštaj 9. korpusa od 5. 7. 1944); IIRP, fase. 276a (zapovest štaba 31. divizije od 27. 6. 1944; izveštaji štaba 31. divizije od 29. i 30. 6. 1944. i 4. i 5. 7. 1944); IIRP, fase. 74-II (izveštaji obav. centra 31. divizije od 30. 6. 1944. i 1. 6. 7. 7. 1944); IIRP, fase. 276a-VI (dopis Prešernove brigade od 5. 7. 1944); IIRP, fase. 226-III (15-dnevni izveštaj štaba Prešernove brigade od 6. 7. 1944); IIRP, fase. 226-IV (izveštaj štaba Prešernove brigade od 1. i 4. 7. 1944); IIRP, fase. 280-V (brigadna hronika); »Naš glas« od 24. 6. 1944; »Partizanski dnevnik« od 18. 7. 1944; SUB NOR Slovenije (sećanja Karla Leskovca); IIRP, n.a., fase. 204-II (izveštaji višeg SS i policijskog komandanta 18. okruga od 1. 1 2. 7. 1944); IIRP, n.a., fase. 207-VI (dnevna zapovest 184. puka od 15. 8. 1944).

radnicima-Francuzima i uspela da sa njima uspostavi vezu. Većina od njih je bila spremna da se priključi partizanima.

Zadatak koji je tom prilikom dobila Prešernova brigada bio je dosta težak, mada oko logora nije bilo neprijateljevih straža. Jedini put kojim se moglo doći u Jesenice vodio je preko skoro okomitih padina Mežaklje gde bi jedinice, ukoliko bi neprijatelj otkrio njihovu prisutnost, bile izložene ubitačnoj vatri. Velika opasnost je pretila i od garnizona u Bledu i Bohinjskoj Beli, koji bi upućivanjem svojih snaga u dolinu Radovne mogli preseći jedinicama Prešernove brigade puteve povlačenja. Rizik je bio dosta velik, ali se isplati ukoliko bi akcija uspela. U tom slučaju bi brigada i čitava divizija dobile pojačanje od nekoliko stotina novih boraca.

Pri polasku na akciju brigada je na Cerkljanskom ostavila svu svoju komoru i teže naoružanje. Svaki bataljon je zadržao samo po jednu protivtenkovsku pušku. Brigada je 15. jula izvršila pokret i u toku noći prešla Selšku dolinu i stigla na Jelovicu. Tamo se zadržala dan-dva, a zatim preko Bohinja produžila na Uskovnicu ispod Triglava. Devetnaestog jula brigada je prešla dolinu Radovne i predveče stigla na Mežaklju, iznad Jesenica.

Od Mežaklje se svaka jedinica kretala prema ranije pripremljenom planu i uz pomoć tamošnjih političkih radnika.¹⁴⁹ Prvi bataljon i jedan deo 3. bataljona dobili su zadatak da upadnu u radnički logor i da sve radnike koji to žele prikupe i neprimetno dovedu na Mežaklju. Da bi se borci lakše kretali niz strme padine, sva njihova oprema je bila ostavljena na zbornom mestu. Drugi bataljon i ostatak 3. bataljona, zajedno sa mitraljescima iz 1. bataljona bili su raspoređeni po zasedama prema Bledu i Bohinjskoj Beli.

Nakon pada mraka borci 1. i 3. bataljona su krenuli niz padine i stigli do baraka u kojima su živeli radnici, a da ih neprijatelj nije primetio. Radnici su se na poziv

¹⁴⁹ Prikaz upada u Jesenice radi nedostatka dokumentacije oslanja se na sećanja učesnika, koja se u manjoj meri međusobno razlikuju.

naših boraca da im se priključe brzo prikupili i petnaestak minuta kasnije već su bili na putu prema Mežaklju. Te noći je u partizane krenulo oko 300 radnika francuske i slovenačke nacionalnosti.

Međutim, upravo kada su se borci i radnici, podeljeni u dve kolone, počeli da penju na Mežaklju, jedna od neprijateljevih patrola naišla je na našu zasedu. Došlo je do sukoba, a time je bio uzbunjen čitav garnizon u Jesenicama. Odmah su upalili reflektore i počeli osvetljivati Mežaklju. Uskoro se javila i neprijateljeva artiljerija. Neprijateljeva vatra postajala je sve preciznija. Radnici, ne naviknuti na borbu, uplašili su se, a mnogi od njih su pobjegli i vratili se nazad u logor. Pored toga, i na vrhu prema kome su se kretali, pojavili su se Nemci. Tom prilikom poginula su dva borca, a jedan je bio ranjen još u Jesenicama.¹⁵⁰

Borci i radnici, koji su bili na putu prema vrhu, čim su iz tog pravca čuli pucnjavu skrenuli su i obišli vrh. Neprijatelj ih je primetio i otvorio vatru. Posle jednočasovne borbe naši borci su se povukli i vratili preko mosta na Radovu i na Pokljuku gde im od neprijatelja nije više pretila neposredna opasnost. Mada akcija nije najbolje uspjela, konačni bilans je ipak bio pozitivan. Brigada je upala u Jesenice, odvela u partizane veći broj radnika (od radnika francuske nacionalnosti formirana je u Vojkovoju brigadi tzv. francuska četa), a njen podvig snažno je odjeknuo među stanovništvom.

Nakon završene akcije brigada se podelila u dva dela. Treći bataljon sa mobilisanim radnicima u Jesenicama odmah je produžio preko Selške doline u Cerkno, a 1. i 2. bataljon su ostali još dan-dva na Jelovici sa namerom da 24. jula noću napadnu neprijatelja na železničkoj stanici Otoče kod Radovljice. Napad, međutim, nije uspeo, jer je uporište bilo jako utvrđeno i bez upotrebe težeg naoružanja nije moglo biti osvojeno. U toku napada borci su uspjeli da miniraju železničku prugu, čime je saobraćaj bio zaustavljen oko jedanaest časova. Neposredno posle napada 1.

¹⁵⁰ Iz sećanja Janeza Muleja moglo bi se zaključiti da su tom prilikom poginula četiri borca, a jedan je bio ranjen.

i 2. bataljon su se prebacili preko Selške doline na Martinj vrh.¹⁵¹

Mada je neprijatelj prilično energično reagirao na pojavu jakih partizanskih snaga na Jelovici, konačni cilj je ipak bio postignut. Neprijatelj je morao da se pomiri sa činjenicom da su partizanske snage stalno prisutne, kako ispred Skofje Loke i na Jelovici, tako i na Pokljuci, u blizini Jesenica i na suprotnoj strani Save. Time je bila olakšana delatnost političkih radnika među stanovništvom, što je pozitivno uticalo na dalji razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u centralnom delu Gorenjskog i u većim gradovima.

¹⁵¹ IIRP, fase. 281-IV (zapovest štaba 31. divizije od 15. 7. 1944); IIRP, fase. 226-III (15-dnevni izveštaj štaba Prešernove brigade od 2. 8. 1944); IIRP, fase. 276a-III (izveštaji vojnog dopisnika od 14, 21, 24, 26. i 28. 7. 1944); IIRP, fase. 276a-III (Franc Taler: »Mobilizacija na Jesenicah«); Svetnikov dnevnik; SUB NOR Slovenije (sećanja Hermana Božjaka, Ivana Cotmana, Karla Leskovca, Janeza Muleja i Miloša Sove); IIRP, n.a., fase. 204-11 (izveštaj višeg SS i policijskog komandanta 18. okruga od 11. 7. 1944).